

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

СТАНОВИЩЕ

ЗА: “Лексиката на среднобългарския превод на *Диалозите* на папа Григорий Двоеслов”, труд, представен за присъждане на научната и образователна степен “ДОКТОР”

АВТОР: Явор Николов Иванов

ОТ: проф. д-р Лилия Илиева

Кандидатът за научната степен е представил документи, от които се вижда, че той отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав, както и на другите нормативни документи: биографична справка, справка за положени изпити, списък на публикациите, направени по темата. Представен е също така и дисертационният труд, заедно с автореферат на труда.

Значимост на темата

Изследването на среднобългарския превод на “Диалозите” на свети Григорий Велики е много сполучлив избор на тема за дисертационен труд, което е и заслуга на научния ръководител доц. Петко Петков. Интересът на нашите стари книжовници към този труд на изтъкнат деятел на Западната църква показва единството на европейската културна традиция и на българската култура -- като естествена съставка на европейската култура.

Същевременно означението “Двоеслов”, което авторът св. Григорий Велики е получил на славянска почва, е резултат от една грешка, която обаче е високо информативна, защото, както е известно, при изследването на стари текстове допусканите някога грешки са с висока степен на информативност. Става дума за погрешно разчитане на названието на труда, като гръцката дума *διάλογοϛ* етимологизирана погрешно като съдържаща първа част със значение “две” (на гръцки в тази позиция: δι-), което обаче не е вярно и първата съставка на думата е префикс *διά-* ‘раз-’; ‘през-’, т.е. *διάλογοϛ* не е “разговор на двама”, а е просто ‘разговор’. Тази грешка в етимологизирането на гръцкия термин често се прави и днес, което е обяснимо при упадъка на доброто познаване на старогръцкия език в съвременния свят. Но при нашия средновековен книжовник тя говори и за известна еманципация от гръцкия език, която е довела и до използването на интересна композитна форма, явно свойствена на славянското словообразуване: ДВОЕСЛОВ е композитум от типа, наричан в общото езикознания със санскритския термин *dvigu* (по-конкретно в случая става дума за *dvigu-bahuvrīhi*). Композицията като словообразователен тип, характерен за нашия език, е представена и чрез материала от превода, анализиран от Явор Иванов. Имаме и други основания да смятаме, че тя не е резултат от калкиране на гръцки форми, а е вътрешно присъща на старото славянско словообразуване.

Оценка на дисертационния труд

Представеното изследване анализира подробно лексиката на един среднобългарски писмен паметник в съпоставки. Трудът разглежда произведение, съдържащо (както установява Явор Иванов), 3704 лексеми. В дисертацията се правят паралели със

старобългарската лексика (в обема, в който ни е известна), като се установява, че значителна част от лексиката в паметника не е представена там. Например, за отглаголните съществителни с наставка *-ние* се установява, че от представените 379 съществителни имена 144 или 37% представляват лексикални образувания, непознати на старобългарските паметници.

В представения дисертационен труд се прави и съпоставка с материала от Лексикона на Франц Миклошич, който съдържа материали главо от XIV век, т.е. от времето, за което се предполага, че е създаден разглежданият превод. Паметникът, проучван от Явор Иванов, показва по-различен материал от този в Лексикона, което прави просто наложително трудът на кандидата за докторска степен да получи по-широка аудитория.

Проучването включва и паралели с лексиката на Патриарх Евтимий. И тук се установяват лексеми, непознати от известното творчество на патриарха.

Явор Иванов е изнесъл убедителни данни за честотата на композитите в езика на паметника. Голяма част от съществителните са лексикални образувания, непознати на старобългарската книжнина; това е изчислено и в проценти при всеки отделен словообразователен тип, обособен и класифициран в зависимост от суфиксацията.

Същото е и при прилагателните и авторът го е отбелязал като една особеност на книжовния език от XIV в. Някои от тези лексеми имат терминологичен характер, например, техническият термин *кръвопущъ`* медицински инструмент, скалпел`, който на гръцки се

означава не с отделна дума, а със словосъчетание (*ιατρικὸν ἔργαλεῖον*).

В разпределението на лексиката по произход (направено в третата глава) е изнесен ценен материал и са направени интересни наблюдения. Авторът на дисертационния труд установява наличието на 97 заемки. Пет от тях са прабългаризми, което сочи устойчивост на този иначе оскъден лексикален пласт (и дори в деривацията все още се пази прабългарският суфикс -ЧИ, за което свидетелстват примери, посочени в дисертацията). . Отбелязани са цели 2 думи за `пристанище`, едната е домашна (*пристанище*), другата - заемка от латински (или романски език): *портъ*. Авторът на труда правилно е свързал наличието на романизма с възможностите за морска търговия. Изобщо, като цяло, изследването очертава много интересна лексика, която и сама по себе си хвърля светлина не само върху езика от XIV век, но и върху културата на това време.

Бележки и препоръки

Както във всеки труд, така и в предложения от Явор Иванов могат да се открият и някои неточности. Ще посоча например, че на стр. 481, в раздела за гръцките заемки, регистрирани в текста, се сочи “*калигъ* плитка обувка, сандал τὸ καλίγιον<...>”. Думата обаче е от латински произход (въпреки че е зета и в гръцки). Нещо повече, тя е и част от международната културна лексика, тъй като в образуване с латинската умалителна наставка *-ula* е станала прозвище на известния римски император Калигула, наричан така като дете от войниците на баща си -- “Военната обувчица”. Основната ми препоръка обаче не засяга неизбежни неточности от този тип, а се състои в настояването трудът да получи по-широка читателска публика, за да може да бъде използван в българистиката и славистиката както у нас, така и в чужбина.

Заклучение

Трудът на Явор Иванов “Лексиката на среднобългарския превод на Диалозите на папа Григорий Двоеслов” е много интересно изследване и на неговия автор напълно заслужено би трябвало да се присъди научната и образователната степен “доктор”, за което ще гласувам с пълно убеждение.

22 март 2022,

Подпис:

Благоевград

(Проф. Д-р Лилия Илиева)

